

รายงานการไปฝึกอบรม ศึกษาดูงาน ประชุม / สัมมนา
ตามระเบียบมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ว่าด้วยการให้ทุนฝึกอบรม ศึกษาดูงาน
และประชุมทางวิชาการแก่บุคลากรของมหาวิทยาลัย

ไป (ระบุ ฝึกอบรม ศึกษาดูงาน ประชุมหรือสัมมนา) ...อบรมหลักสูตรระยะสั้น เรื่อง การวิเคราะห์ข้อมูล
เชิงคุณภาพ ณ (ระบุสถานที่ เมือง ประเทศ) ...สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล
ตั้งแต่วันที่...๒๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๗..... ถึงวันที่...๒๕ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๗.....
รวมระยะเวลา (ปี เดือน วัน)๔ วัน.....

๒. รายละเอียดเกี่ยวกับการไปฝึกอบรม ศึกษาดูงาน ประชุม และสัมมนา ควรรายงานให้มีรายละเอียดและเนื้อหามากที่สุด
เท่าที่จะทำได้ โดยบรรยายสิ่งที่ได้สังเกต รู้ เห็น หรือได้รับถ่ายทอดมาให้ชัดเจนในหัวข้อต่าง ๆ เช่น

๒.๓ รายงานการอบรมประชุม/สัมมนา

(๑) หัวข้อเรื่อง และวัตถุประสงค์ของการประชุม/สัมมนา มีรายละเอียดดังนี้

หัวข้อเรื่อง: การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

วัตถุประสงค์ มีดังนี้

- ๑) เพื่อให้ นักวิจัยที่ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพได้
- ๒) ทราบหลักการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ
- ๓) สามารถนำไปวิเคราะห์ข้อมูลได้อย่างถูกต้องและน่าเชื่อถือ

(๒) ผู้เข้าร่วมประชุม/สัมมนา

หน่วยงาน/เครือข่ายร่วมจัด และจำนวนนักวิจัย นักวิชาการ และผู้สนใจผู้เข้าร่วมจาก

- มหาวิทยาลัยมหิดล (วิทยากร) ๕ คน
- มหาวิทยาลัยอื่นๆ (อาจารย์/ผู้สนใจเข้าอบรม) ๓๐ คน

(๓) วิธีการประชุม/สัมมนา (ระบุลักษณะและวิธีการจัดประชุม/สัมมนา โดยสังเขป)

จัดอบรมหลักสูตรระยะสั้นประกอบด้วย การบรรยายโดยผู้ทรงคุณวุฒิ การนำเสนอผลการวิจัยและมีผู้ทรงคุณวุฒิ
ร่วมวิพากษ์ทางวิชาการให้ข้อเสนอแนะ และเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมอบรม ร่วมอภิปรายอย่าง กว้างขวาง

(๔) เข้าประชุม/สัมมนาในฐานะวิทยากรบรรยาย (เดี่ยว/กลุ่ม) หรือผู้อภิปรายกลุ่ม หรือเป็นผู้เสนอ
บทความทางวิชาการในที่ประชุม/สัมมนา (ในกรณีดังกล่าวโปรดจัดทำบทสรุปย่อในส่วนของท่านด้วย)

นำเสนอรายงานวิชาการเรื่อง การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ : เทคนิคการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis)

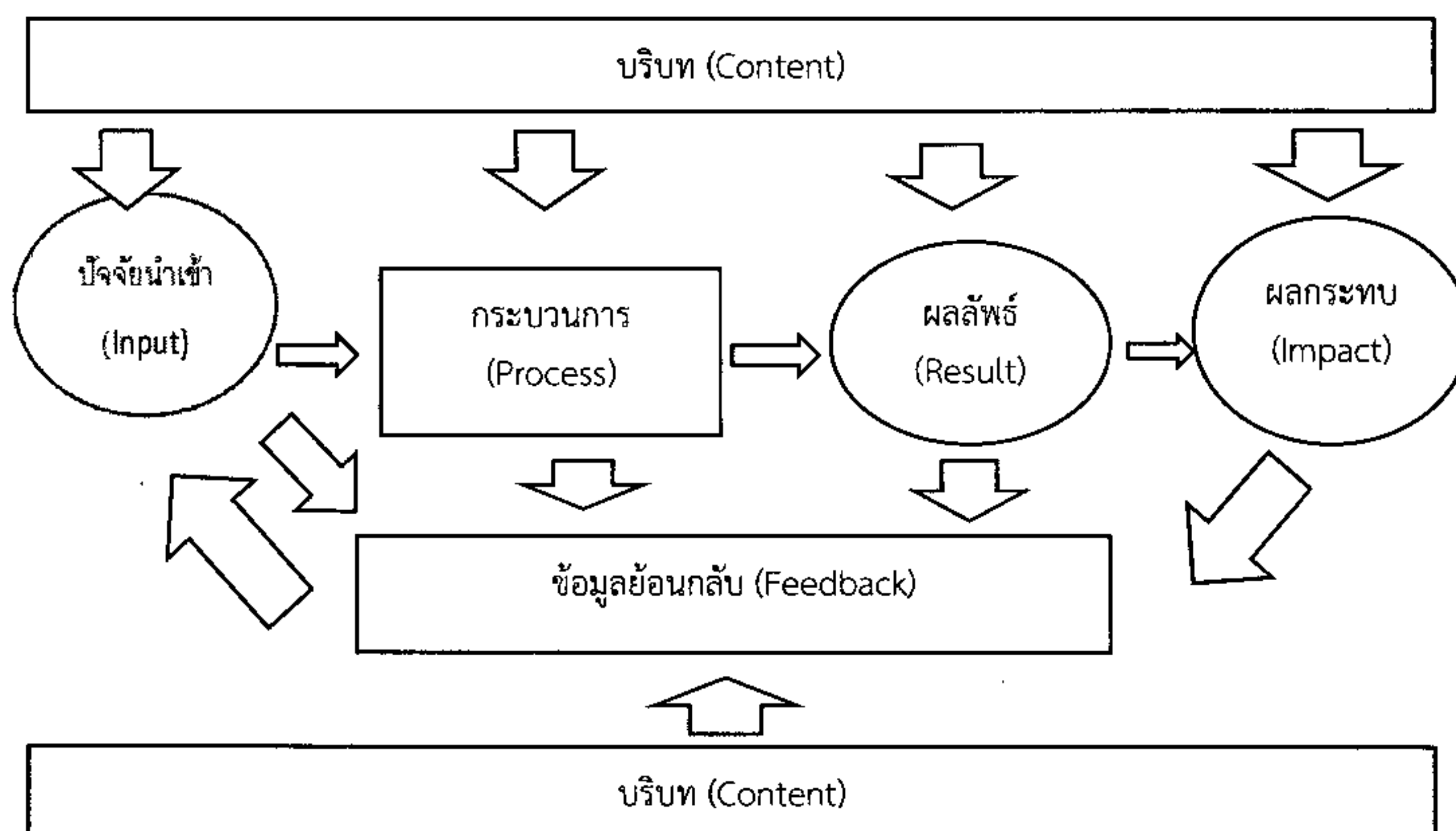
การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา เป็นจัดกระทำข้อมูลขั้นสูงหลังจากการเก็บรวบรวมอย่างมีวิจารณญาณ โดยผู้วิจัยต้อง
ยึดข้อมูลจากการจำแนกในช่องตาราง Know How เป็นหลัก เพราะจะ เป็นการตอบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย
สามารถดำเนินการ ๓ วิธีรายละเอียดดังนี้

๑. การวิเคราะห์เชิงหลักการ (Principal Analysis)

การวิเคราะห์เชิงหลักการ เป็นการวิเคราะห์ค้นหาองค์ประกอบ (Factors Analysis) ที่เกิดจากการทำงานของบุคคล หน่วยงาน หรือ องค์กรใด ๆ แล้วประสบความสำเร็จและมีคุณค่า เพื่อจะนำไปสู่การตีพิมพ์เผยแพร่ผลงาน การยกย่องเชิดชูเกียรติ หรือถอดรหัสองค์ความรู้ที่ได้นำมาใช้จนประสบความสำเร็จ โดยผู้วิจัยจะต้องนำผลจากการสัมภาษณ์ สังเกต และหรือการสนทนากลุ่ม เอื้อมพร หลินเจริญ (๒๕๕๕ : ๑๗-๒๙) นำเสนอว่า ผู้วิจัยจะต้องวิเคราะห์จำแนกข้อมูล โดยการวิเคราะห์คำหลัก (Domain Analysis) และการวิเคราะห์สารระบบ (Taxonomy Analysis) การวิเคราะห์สารระบบนี้แหละคือ องค์ประกอบ อีกทั้งผู้เขียนได้นำมาเพิ่มเติมด้วยคำอธิบาย (Explain) จากการวิเคราะห์หลักการ หรือ วิเคราะห์องค์ประกอบ ผู้วิจัยจะต้องทำการวิเคราะห์อย่างถ่องแท้ให้ได้ว่า เนื้อหาที่ไดรวบรวมนั้น คำใดเป็นคำหลัก คำรอง และคำอธิบาย ก็จะสามารถวิเคราะห์แยกหลักการ หรือ องค์ประกอบได้อย่างถูกต้อง

๒. การวิเคราะห์ระบบ (System Analysis)

การวิเคราะห์เชิงระบบ เป็นการวิเคราะห์แยกแยะผลจากการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อให้เห็น ๖ ส่วนประกอบกันเป็นระบบ คือ บริบท (Content) ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) ผลลัพธ์ (Result) ผลกระทบ (Impact) และ ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) อย่างเชื่อมโยงกัน ดังแผนภูมิต่างนี้

จากแผนภูมิ พบว่า บริบท (Content) หมายถึง ส่วนที่ได้มาจาก ๕W นั้นเอง ตามมาด้วยส่วนที่เป็นระบบ (System) เริ่มต้นจากระบบหลัก ประกอบด้วย ๔ ส่วน คือ ๑) ปัจจัยนำเข้า (Input) ประกอบด้วย ทรัพยากรทางการบริหาร เช่น บุคคล วัสดุอุปกรณ์ งบประมาณ หลักสูตร ผู้เรียน สิ่งอำนวยความสะดวก เทคโนโลยี อาคารสถานที่ เป็นต้น ๒) กระบวนการ (Process) อาจจะมี ๑ กระบวนการหรือ มากกว่าก็ได้ เช่น กระบวนการบริหาร กระบวนการเรียนการสอน กระบวนการนิเทศ กระบวนสวัสดิการ กระบวนการให้ความช่วยเหลือดูแลนักเรียน กระบวนการติดตามประเมินผล กระบวนการประกันคุณภาพ เป็นต้น ๓) ผลลัพธ์ (Result) คือความสำเร็จจากกระบวนการ เช่น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จำนวนผลผลิต จำนวนนักศึกษาจบการศึกษา จำนวนรางวัล อัตราการเจริญเติบโต เป็นต้น และ ๔) ผลกระทบ (Impact) เป็นผลที่เกิดตามมาหลังจากดำเนินการแล้ว ซึ่งอาจจะมีทั้งผลทางบวก เช่น ยกกระดับความสามารถในการแข่งขัน ลดผู้ป่วยนอก จำนวนบัณฑิตมีงานทำ หรือ ผลทางลบก็ได้ เช่น จำนวนอาชญากรรมเพิ่มขึ้น เศรษฐกิจถดถอย สังคมเกิดความเครียด เป็นต้น ทั้งระบบหลัก ๔ ส่วนนี้ จะมีการติดตามและประเมินผลทุกส่วนเพื่อให้ได้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) ซึ่งจะนำไปสู่การทบทวนตั้งแต่ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลลัพธ์ และผลกระทบ ส่วนบริบทของพื้นที่ก็จะนำมาจากข้อมูลเบื้องต้นของการวิจัย ซึ่งก็จะมีทั้งก่อนและหลังดำเนินการ

๓. การวิเคราะห์วิธีการ (Method) และ กระบวนการ (Process Analysis)

การวิเคราะห์วิธีการและกระบวนการ เป็นการวิเคราะห์เพื่อเรียงลำดับขั้นตอนหรือวิธีการดำเนินการว่าตั้งแต่ต้นจนจบ ว่ามีกี่ขั้นตอนแต่ละขั้นตอนทำอะไรบ้าง และแต่ละขั้นตอนใช้ทรัพยากรไปเท่าไร ซึ่งก็จะได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลที่แยกแยะในตาราง ๕W๓H โดยเฉพาะช่อง Why คือ ทำอย่างไรมาเป็นหลัก จากนั้นก็นำมาเขียนเป็นลำดับขั้นตอน เช่น ศึกษากระบวนการพัฒนาโรงเรียนจนได้รับรางวัลโรงเรียนพระราชทาน ยกตัวอย่างกรณีศึกษา โรงเรียนอนุบาลลำดวน (สุรพินท์ราษฎร์นุสรณ์) อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๖๒ ภายใต้การบริหารของ นายศักดิ์สถิต กมลบุรณ์ ผู้อำนวยการโรงเรียน จากประวัติการทำงานของผู้บริหารการศักดิ์สถิต กมลบุรณ์นั้น ท่านไปอยู่เรียนไหนก็สามารถพัฒนาโรงเรียนจนได้รับรางวัลโรงเรียนพระราชทาน เช่น ก่อนย้ายมาที่โรงเรียนโรงเรียนอนุบาลลำดวน (สุรพินท์ราษฎร์นุสรณ์) ท่านก็เป็นผู้บริหารโรงเรียนทักษิณวารี โรงเรียนแห่งนี้ก็ได้รับรางวัลโรงเรียนพระราชทานเช่นกัน จากการสัมภาษณ์ว่า กระบวนการทำงานจนทำให้โรงเรียนได้รับรางวัลพระทานนั้น ท่านมีกระบวนการทำงาน ๑๐ ขั้นตอน ดังนี้ ๑) ศึกษาหลักเกณฑ์มาตรฐาน และตัวบ่งชี้ ทำการศึกษาอย่างละเอียดว่า ต้องทำอะไร ต้องวางระบบอย่างไร และหากทำเช่นนี้จะได้รับคะแนนประเมินเท่าไร ๒) แสวงหาแนวร่วมอุดมการณ์ สร้างแรงบันดาลใจ กระตุ้นให้ครูและบุคลากรเกิดความตระหนัก มองเห็นผลร่วมกัน โดยให้ทุกคนมีส่วนร่วม ๓) มอบหมายงานและกำหนดบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจน ๔) ประชาสัมพันธ์กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย คือ คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง เทศบาล และฝ่ายปกครอง ๕) ระดมทรัพยากรจากทุกภาคส่วนทั้งผู้ปกครอง ชุมชน ศิษย์เก่า และคหบดี เพื่อปรับปรุงอาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ ๖) อุดมการณ์หนึ่งเดียว คือการดำเนินการด้วยความมุ่งมั่นทุ่มเทเต็มพลัง ๗) กำกับติดตามร่วมกัน ให้ทุกภาคส่วนเข้ามาร่วมกันติดตามงานเป็นระยะร่วมกัน ๘) ปรับปรุง ปรับเปลี่ยน ปรับระดับ ทุกคนปรับปรุงงานตามที่มอบหมายและปรับเปลี่ยนการประเมินระหว่างกัน และปรับระดับผลการประเมินอย่างต่อเนื่องเพื่อช่วยกระตุ้นปลุกใจร่วมในการพัฒนา ๙) รับการตรวจประเมินทุกคนตื่นตัวร่วมแสดงออก ด้วยบรรยากาศกันเอง ยิ้มแย้มแจ่มใส และนำเสนองานอย่างเป็นธรรมชาติ ตอบข้อซักถามด้วยความสามารถเพราะว่าได้กระทำจริงด้วยใจรัก และ ๑๐) ภาคภูมิใจร่วมกัน เมื่อผ่านการประเมินทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องก็จะมาฉลองจัดงานขอบคุณเต็มเปี่ยมด้วยพลังร่วม จาก ๑๐ ขั้นตอนดังกล่าวทำให้โรงเรียนประสบความสำเร็จตามความคาดหวัง ที่สำคัญที่สุดคือ พลังความร่วมมือที่มุ่งมั่นด้วยภาวะผู้นำของผู้บริหาร

ดังนั้น การวิจัยเชิงคุณภาพทางสังคมศาสตร์ ผู้วิจัยจะต้องวางแผนการวิจัยอย่างรอบคอบ เริ่มตั้งแต่การกำหนดพื้นที่วิจัย การกำหนดเรื่องวิจัย การเข้าพื้นที่ และการจัดเก็บข้อมูลที่จะต้องใช้ทักษะขั้นสูงด้วยประสาทสัมผัสอย่างมีวิจารณญาณ เพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือ เพราะพฤติกรรมมนุษย์มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาและยากยิ่งหยั่งถึงที่ผ่าน การจำแนก แยกแยะ วิเคราะห์ สังเคราะห์ ตีความหมาย แปลสัญลักษณ์ และสรุปความทางวิชาการ ด้วยการแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น ๒ ส่วนคือ (๑) การวิเคราะห์บริบท โดยจำแนกแบบ ๕ W เริ่มจาก ใคร (Who) ทำอะไร (What) ที่ไหน (Where) เมื่อไหร่ (When) และ เหตุผลที่ทำ (Why) และ (๒) การวิเคราะห์ขั้นสูงด้วย ๓H คือ How long หมายถึง ใช้เวลาในการดำเนินการเป็นระยะเวลานานเท่าไร How much หมายถึง งบประมาณ ค่าใช้จ่าย ความสิ้นเปลือง ความคุ้มค่า ผลกำไร ขาดทุน ต้นทุน ความสูญเสีย ผลตอบแทน และหรือ มูลค่าที่เกิดขึ้น และ Know how หมายถึง การค้นหาความรู้ที่ใช้ในการดำเนินการ ยึดหลักการ แนวคิดใด รูปแบบใด อย่างเป็นลำดับขั้นตอน หรือ ความรู้เชิงระบบ (Procedural Knowledge) จะทำให้เห็นรายละเอียดเพิ่มเติมอย่างลึกซึ้งถึงคุณค่า มูลค่า และองค์ความรู้ที่เกิดขึ้น สามารถสรุปออกเป็น ๓ รูปแบบคือ การสรุปแบบองค์ประกอบ การสรุปแบบระบบ และการสรุปแบบวิธีการหรือกระบวนการ การวิจัยเชิงคุณภาพจะเป็นจุดเริ่มต้นให้กับการวิจัยเชิงปริมาณเพราะเป็นการวิจัยที่ลึกถึงทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory) โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) อย่างแท้จริง

(๕) กรณีเข้าร่วมประชุม/สัมมนา ควรประมวลข้อบทความทางวิชาการและเอกสารประกอบการประชุม/สัมมนา ที่เห็นว่าน่าจะเผยแพร่ให้ผู้อื่นได้ทราบ

(๖) ผลการประชุม (สรุปสาระสำคัญที่ได้ทำการประชุมในเชิงเนื้อหา จากบทความหรือเอกสารที่เสนอต่อ ที่ประชุม การบรรยาย และอภิปรายของที่ประชุม)

สรุปผลการนำเสนอรายงานทางวิชาการเรื่อง การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยมีสรุปย่อานที่นำเสนอ ดังนี้
การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) งานวิจัยเชิงคุณภาพทางสังคมศาสตร์ด้วยกระบวนการค้นหาความจริงอย่างเป็นระบบแบบแผน และเชื่อถือได้เพื่อสรุปเป็นหลักการ แนวคิด ทฤษฎี คือการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์ (Behavior) ของกลุ่มบุคคลในสังคม ที่ผ่านมาการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์ มักจะเน้นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quality Research) เป็นตัวเลขทางสถิติ โดยเฉพาะการสร้างเครื่องมือวัดแบบประเมินค่า (Rating Scale) เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย แล้วมาสรุปผลการวิจัยด้วยค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งบางครั้งผลจากการเก็บรวบรวมข้อมูลอาจจะไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนด ด้วยเหตุว่า ผู้ตอบแบบสอบถามบางคนอาจจะไม่ให้ข้อมูลที่เป็นจริง ผู้ตอบแบบสอบถามไม่ได้คิดวิเคราะห์อย่างมีวิจารณญาณในการให้ความเห็นตามลำดับที่กำหนด ไม่เข้าใจข้อคำถาม เป็นต้น ทำให้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลออกมาอยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อ หรือน้อยที่สุดทุกข้อ จึงเกิดคำถามขึ้นมาในใจว่า ผลที่ได้จากการวิจัยครั้งนั้นมีความน่าเชื่อถือเพียงใด ทำให้การวิจัยเชิงปริมาณลดความน่าเชื่อถือลง ดังนั้น การวิจัยทางสังคมศาสตร์จึงต้องเสริมด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือให้กับข้อมูลความจริงอีกชั้นหนึ่ง เรียกว่า การวิจัยแบบผสมผสาน (Mix Method) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ กับ การวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือ (Trust) และยืนยันผลการวิจัยให้เกิดความน่าเชื่อถือด้วยการวิจัยคุณภาพ

การวิจัยเชิงคุณภาพ มักเป็นเรื่องที่ผู้วิจัยส่วนใหญ่จะบอกว่ายาก ทำไม่ได้ กระบวนการวิจัยไม่ชัดเจน เสียเวลากลับการนัดหมาย สิ้นเปลือง กลัวการปรับตัว เป็นต้น หลากหลายเหตุผลที่ไม่กล้าที่จะเลือกทำการวิจัย เพราะการจัดเก็บข้อมูลจะมีความยุ่งยากซับซ้อนด้วยกระบวนการ การสังเกต (Observed) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In - debt interview) การมีส่วนร่วม (Participatory) และ กรณีศึกษา (Case Study) ประกอบส่วนกัน (Integral) ด้วยความหลากหลายวิธี ที่สำคัญคือ การเข้าไปอยู่ในพื้นที่จริง (Entering the real space) เรียกว่า การฝังตัวในพื้นที่ ซึ่งผู้วิจัยจำเป็นจะต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับบริบท และสภาพแวดล้อมของพื้นที่จริงที่เข้าไปวิจัย ไม่ว่าจะเป็นที่อยู่อาศัย อาหาร วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ความเชื่อ สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ค่าใช้จ่าย และใช้เวลาที่ยาวนาน นี่ยังไม่รวมถึงเครื่องมือในการวิจัย อาจจะเป็นกล้องถ่ายรูป ถ่ายวิดีโอ และอุปกรณ์ประกอบการถ่ายทำ เป็นต้น และสำคัญยิ่งคือ หลักจริยธรรม (Code of Ethics) ที่อาจไปละเมิดสิทธิส่วนบุคคล ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ อาจทำให้ผู้วิจัยไม่คุ้นชิน วิดกกังวลและสร้างความลำบากใจล้วนเป็นปัญหา และอุปสรรคให้กับผู้วิจัยที่เลือกทำวิจัยเชิงคุณภาพ อย่างไรก็ตามการวิจัยเชิงคุณภาพมีความสำคัญยิ่งต่อการค้นหาความจริงเชิงประจักษ์ (Empirical truth) (Marilyn Lichtman, ๒๐๑๑ : ๒๗) นำเสนอว่า การวิจัยเชิงคุณภาพมีความสำคัญต่อการค้นหาพฤติกรรม อัตลักษณ์กลุ่มคน (Ethnic Identity) วิถีชีวิต (Way of life) กรณีเฉพาะ (Case Studies) หรือรวมถึงการศึกษาวัฒนธรรมและสังคมของมนุษย์ในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง (Ethnographic case studies) เป็นการค้นพบสิ่งใหม่จากทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory) ที่แผ่กระจายอยู่ในพื้นที่นั้น ๆ

การที่จะเข้าไปทำการวิจัยเพื่อให้ได้องค์ความรู้จากทฤษฎีฐานรากนั้น ผู้วิจัยจะต้องเลือกพื้นที่วิจัยแบบเจาะจง (Purposive Selection) เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของผู้วิจัย เช่น ปัจจัยที่แสดงให้เห็นได้เชิงประจักษ์ว่า บุคคล กลุ่มสถานที่ พื้นที่ หน่วยงาน หรือ องค์กรนั้นได้ดำเนินงานมาแล้วจนประสบความสำเร็จ เป็นองค์กรแห่งคุณภาพ หรือเป็นแบบอย่างที่ดีที่สุด (Best Practices) เพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพนำเสนอออกมาในรูปแบบหลักการ แนวคิด หรือทฤษฎี กระบวนการ และหรือวิธีการ เช่น ต้องการศึกษา “อัตลักษณ์ชนเผ่า” ก็ต้องเจาะจงชนเผ่าใดที่ต้องการศึกษา หรือหากต้องการศึกษาโรงเรียนที่ได้รับรางวัลพระราชทาน ก็จะต้องระบุโรงเรียนที่ผ่านการประเมินและได้รับรางวัลโรงเรียนพระราชทาน เป็นต้น ซึ่งจะนำมาสู่พื้นที่ที่ต้องการวิจัย

เมื่อได้กำหนดเจาะจงพื้นที่ตามเป้าหมายที่ต้องการ ผู้วิจัยก็ต้องวางแผนการวิจัย (Research Methodology) เริ่มตั้งแต่ ๑) การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น เช่น หากเป็นบุคคลผู้ให้ข้อมูลหลัก หรือ ผู้ที่รู้จักในพื้นที่ จะเรียกว่า ผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informant) ซึ่งอาจจะมีผู้ให้ข้อมูลรอง หรือ ผู้ช่วยวิจัยในพื้นที่ก็ได้ เช่น ล่ามแปลภาษา ผู้ชำนาญการพื้นที่ เป็นต้น ๒) การศึกษาบริบท สภาพแวดล้อมภูมิศาสตร์ ด้วยการสังเกต การสัมผัส การฟัง เป็นต้น ทั้งสองกระบวนการเป็นการสร้างความคุ้นชินกับบุคคล และพื้นที่ เป็นการประเมินเบื้องต้นว่า สามารถเข้าไปทำการวิจัยได้จริง มีข้อมูลที่เป็นจริง ผู้ให้ข้อมูลหลักให้ความร่วมมือ และผู้วิจัยสามารถอยู่ได้ในพื้นที่ ๓) การลงพื้นที่จริง หรือเข้าไปศึกษาอย่างจริงจัง ด้วยการจัดเก็บข้อมูล การเจนนับ การจดบันทึก การบันทึกเสียง ภาพถ่าย ภาพวาด ภาพเคลื่อนไหว สัญลักษณ์ หรืออื่น ๆ เป็นการศึกษาดำเนินเวลา สถานที่ที่กำหนด ข้อมูลข้อเท็จจริงที่ได้มานั้นคือ ข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งแบ่งออกเป็น ๓ ประเภทใหญ่ ๆ คือ ๑) ข้อมูลที่จับต้องได้ (Tangible) ได้แก่ สภาพภูมิศาสตร์ สิ่งของ อาคาร สถานที่ จำนวนประชากร จำนวนสัตว์เลี้ยง อาชีพ รายได้ เป็นต้น ๒) ข้อมูลที่จับต้องไม่ได้ (Intangible) เช่น ภาษา จารีต ความเชื่อ พิธีกรรม มรดกทางวัฒนธรรม ประเพณี เป็นต้น และ ๓) กระบวนการในการดำเนินการ หรือ วิธีการได้มาซึ่งความสำเร็จ โดยการสังเกต สัมภาษณ์ สนทนากลุ่ม ระดมสมอง หรือผสมผสานในหลายเทคนิควิธี จากนั้นก็อาจจะนำมาตรวจสอบซ้ำอีกครั้ง (Double check) กับบุคคลใกล้ชิดหรือพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อยืนยันข้อมูลที่เป็นจริงและมีความน่าเชื่อถือ

การจำแนกข้อมูล

หลังจากผู้วิจัยก็จัดเก็บข้อมูลตามกระบวนการวางแผนแล้ว ก็จะนำข้อมูลนั้น มาทำการถอดเสียง แปลความหมายสัญลักษณ์ จำแนกแจกแจงความถี่ จำนวน ตัวเลข โดยการวิเคราะห์ข้อมูล ออกเป็น ๒ ส่วนใหญ่ ๆ ดังนี้

๑. ข้อมูลพื้นฐาน (Data Base) เป็นส่วนของภาพรวมตามบริบทพื้นที่และภูมิทางสังคม ซึ่งได้จากการสังเกต สัมภาษณ์ และการเข้าพื้นที่ ที่ผู้วิจัยกำหนดหัวข้อ (Theme) และประเด็น (Issue) ไว้ก่อนเบื้องต้นแล้ว สามารถแยกออกเป็น ๒ ส่วน ดังนี้

๑.๑ บริบททางกายภาพ (Physical Context) เป็นข้อมูลที่สามารถจับต้องได้ ไม่ว่าจะเป็นสภาพทางภูมิประเทศ เช่น ที่ราบ ลุ่มน้ำ ภูเขา เกาะ ป่า เป็นต้น สภาพทางภูมิอากาศ เช่น อุณหภูมิ ความแล้ง ความชุ่มชื้น ความร้อน เป็นต้น และรวมถึง อาคารสถานที่ บ้านเรือน วัด สิ่งของเครื่องใช้ สิ่งอำนวยความสะดวก เครื่องหมาย สัญลักษณ์ สถานที่เคารพบูชา เป็นต้น อาจจะเป็นขนาด ส่วนสูง สีสน ความหนาแน่น รูปร่าง ด้วยการพรรณนาเสริมให้เห็นเป็นรูปธรรม

๑.๒ บริบททางภูมิสังคม (Social Geography) เป็นข้อมูลที่ไม่สามารถจับต้องได้ เช่น ศาสนา ภาษา วัฒนธรรม ลัทธิความเชื่อ เรื่องเล่า ตำนาน ภูมิปัญญา เป็นต้น ที่สะท้อนวิถีชีวิตของคนผ่านคุณภาพชีวิต ความเป็นอยู่ ความผูกพันเชื่อมโยงอย่างมีคุณค่าของวิถีคนกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ

ทั้ง ๒ ส่วนนี้ จะนำไปสู่การเขียนแบบบรรยายเชิงพรรณนา (Descriptive) แยกออกเป็นประเด็น ๆ ตามที่กำหนด เช่น สภาพชุมชนตั้งอยู่ในเขตภูเขาสูงมีความลาดชัน ปกคลุมด้วยพื้นที่ป่า คราวเรือนมีการกระจุกอยู่อย่างหนาแน่น ภูมิอากาศแบบร้อนชื้น อุณหภูมิเฉลี่ย ๒๘ องศาเซลเซียส สภาพถนนเป็นดินฝุ่นสามารถเดินทางเข้าหมู่บ้านได้เพียงในฤดูแล้ง ประชาชนส่วนใหญ่ให้ความเคารพนับถืออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์และพลังอำนาจเหนือธรรมชาติ (Animism) ไม่ว่าจะเป็นผี นางไม้ ประกอบอาชีพเก็บหาของป่ามาพอกับการดำรงชีพ เป็นต้น การเขียนบรรยายข้อมูลเบื้องต้นจะช่วยให้เกิดความเข้าใจและเห็นความแตกต่างระหว่างบริบทพื้นที่ที่ไม่เหมือนกันนำมาเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตแตกต่างกันไป ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ภูเขา ที่ราบสูง ที่ราบลุ่ม ชายทะเลหรือตามเกาะต่าง ๆ

๒. ข้อมูลหลัก (Master Data) เป็นข้อมูลหลักที่ผู้วิจัยต้องการค้นหาความจริงในเรื่อง ๆ นั้นเช่น กระบวนการการผลิตสินค้า วิธีการทอผ้า การเพิ่มความสามารถในการตลาด การเสริมศักยภาพชุมชน การเปลี่ยนแปลงในชุมชน รูปแบบการบริหารงาน เป็นต้น ซึ่งการกำหนดว่า ผู้วิจัยจะต้องทำการศึกษาระบบการ (Process) ต้องทำเป็นลำดับขั้นตอนตั้งแต่ต้นจนจบ หรือศึกษาวิธีการ (Methods) ก็จะต้องศึกษาว่าวิธีการทำอะไร เครื่องจักรเครื่องมือ หรือ มีเทคนิคอย่างไร หรือ ศึกษากระบวนการ (System) ก็จะต้องศึกษาตั้งแต่ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) และ ผลลัพธ์ (Output) เป็นต้น โดยใช้เทคนิคการวิจัยหลากหลายแบบประสานวิธีเพื่อให้ได้ข้อมูลอย่างครบถ้วนรอบด้าน จากนั้นก็จะนำมาจำแนกออกเป็น ๒ ส่วน ดังนี้

๓.๑ How long (ระยะเวลายาวนานเท่าไร) หมายถึง จะใช้เวลาในการดำเนินการเป็นเวลานานเท่าไร อาจจะเป็นที่ชั่วโมง กี่วัน กี่เดือน หรือกี่ปี ซึ่งแตกต่างจาก When คือ ทำเมื่อไหร่ แต่ How long จะบอกถึงระยะเวลาที่จะทำให้แล้วเสร็จทั้งกระบวนการ หรือ ความคาดหวังของเวลาที่จะดำเนินการที่เรียกว่า Time Line

๓.๒ How much (มูลค่า ราคา เท่าไร) หมายถึง งบประมาณ ค่าใช้จ่าย ความสิ้นเปลือง ความคุ้มค่า ผลกำไร ขาดทุน ต้นทุน ความสูญเสีย ผลตอบแทน และหรือ มูลค่าที่เกิดขึ้น จากการได้กระทำลงไป ผู้วิจัยอาจจะขอเป็นเอกสารได้จากงบดุลบัญชี แผนปฏิบัติการประจำปี หรือรายงานผลการดำเนินการประจำปีของหน่วยงานนั้น ๆ ที่เกิดจากการลงทุน ราคาซื้อขาย กำไร ผลตอบแทนเท่าไร และยิ่งรวมถึงคุณค่า (Value) ที่เกิดขึ้นจากการวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคม (Social Return on Investment : SROI) เป็นการวิเคราะห์คุณค่าต่อด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่จะทำให้ทราบว่างานนั้นสำเร็จด้วยระยะเวลาเท่าไร เกิดค่าใช้จ่ายหรือใช้งบประมาณไปมากน้อยเพียงใด และมีกระบวนการทำงานหรือระบบงานอย่างไร รายละเอียดดังนี้

๓.๓ Know how (องค์ความรู้ รู้ได้อย่างไร ทำได้อย่างไร) หมายถึง การค้นหาความรู้ที่ใช้ในการดำเนินการ ยึดหลักการ แนวคิดใด รูปแบบใด อย่างเป็นลำดับขั้นตอน หรือ ความรู้เชิงระบบ (Procedural Knowledge) ด้วยการคิดวิเคราะห์ แยกแยะถึงวัตถุประสงค์ เป้าหมาย คุณประโยชน์ ผลกระทบ และหรือกระบวนการในการทำงาน จนกระทั่งเกิดผลสำเร็จจากการทำงาน ดังนั้นการจำแนกแบบ ๓H จะทำให้เห็นรายละเอียดเพิ่มเติมอย่างลึกซึ้งถึงคุณค่า มูลค่า และองค์ความรู้ที่เกิดขึ้น

การวิเคราะห์ จำแนก แยกแยะข้อมูลที่ได้มาจากส่วนของบริบท ตารางจำแนก ๕W และตารางจำแนก ๓H ผู้วิจัยจะเห็นความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ หรือตั้งแต่เริ่มต้นไปจนถึงผลลัพธ์ และรวมไปถึงผลกระทบ (Impact) ที่ตามมา แต่ความสำคัญของการวิจัยเชิงคุณภาพคือ การค้นหาความจริงเชิงประจักษ์ (Empirical truth) ด้วยการค้นพบสิ่งใหม่จากทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory) ที่แฝงเร้นอยู่ในพื้นที่นั้น ๆ ที่ผู้วิจัยจะต้อง สรุปผลการวิจัยออกมาในรูปแบบเชิงวิชาการ โดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

- ประโยชน์ที่มหาวิทยาลัยได้รับ

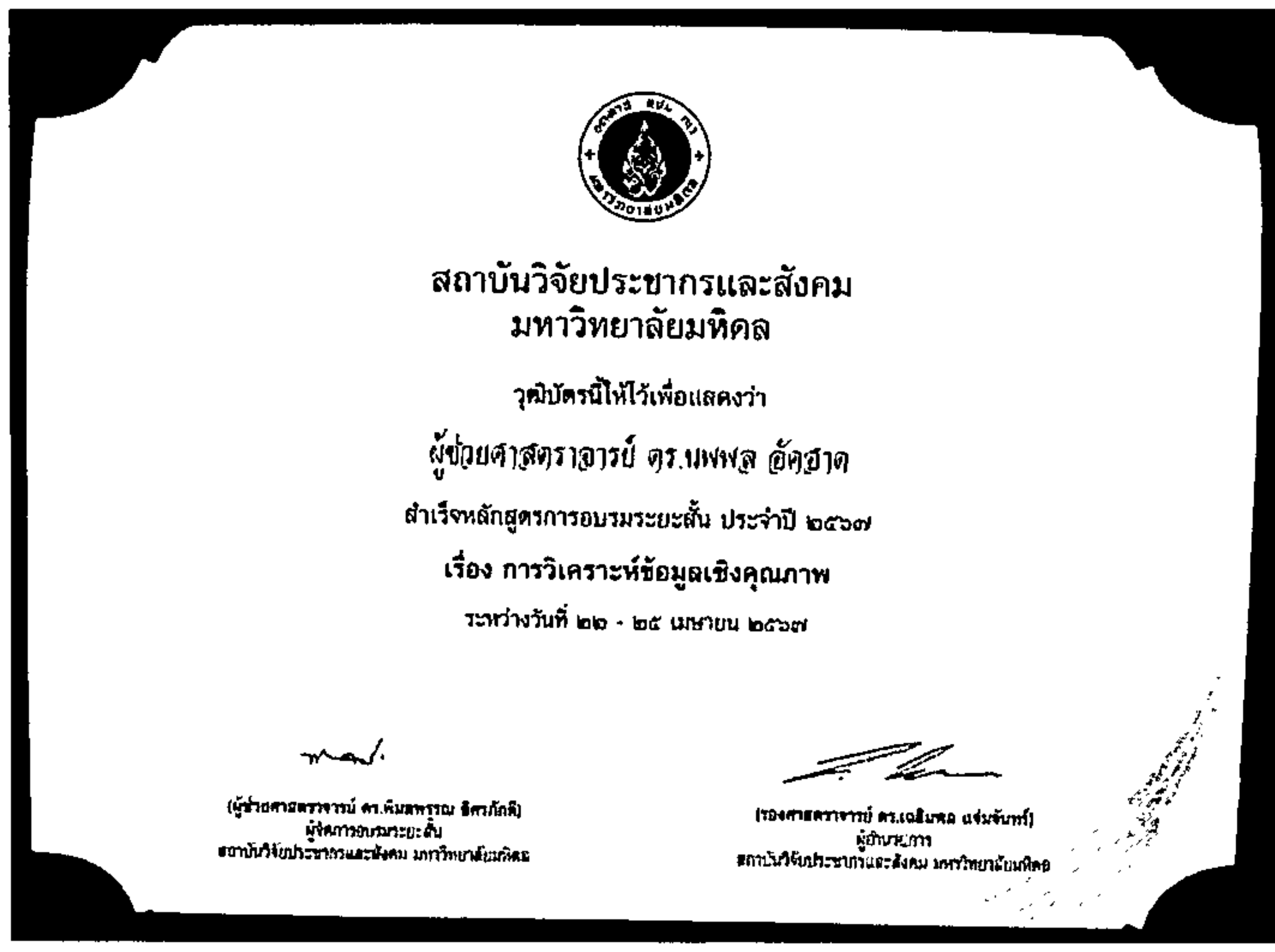
ความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับนี้มีประโยชน์ต่อมหาวิทยาลัยดังนี้

- (๑) สอดคล้องกับภารกิจด้านการวิจัยของมหาวิทยาลัยที่จะมีพัฒนาทักษะการทำงานวิจัยของอาจารย์ในสังกัด
- (๒) นำความรู้ที่ได้จากการอบรมในครั้งนี้มาทำกิจกรรม KM ถ่ายทอดความรู้ในคณาจารย์ของสาขาวิชา

(๖) ข้อเสนอแนะ (โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อเสนอแนะที่จะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยถ้าเป็นข้อเสนอของผู้เขียนรายงานให้ระบุไว้ด้วย)

เพื่อส่งเสริมให้บุคลากรได้มีโอกาสเข้าร่วมการอบรมระยะสั้นเพื่อเพิ่มพูนความรู้ตามต้องการทางวิชาการในเวที/การจัดการประชุมทางวิชาการต่างๆ มหาวิทยาลัยควรสำรวจความจำเป็นและความต้องการของบุคลากรในแต่ละปีงบประมาณเพื่อใช้วางแผนการจัดการบริหารการเข้าร่วมของบุคลากร โดยไม่ใช้หลักเกณฑ์ยึดจำนวนเงิน ค่าใช้จ่ายแบบรายหัวต่อปีเป็นแนวทางการดำเนินการ ควรมีความยืดหยุ่นและเหมาะสมเพื่อเป้าหมายของการสร้างผลงานอาจารย์และชื่อเสียงของมหาวิทยาลัยด้วย

ภาพประกอบการเข้าร่วมการอบรมระยะสั้น “การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ”

อบรม-ปี 2567

มหาวิทยาลัยมหิดล
 สถาบันวิจัยประชากรและสังคม

ขอเชิญเข้าร่วมอบรม

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ดร.ดร. พงษ์วรรณ
อัครกุล

ดร.ดร.กาญจนา
ตั้งศรีวงศ์

รูปแบบ Hybrid

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม

ออนไลน์ผ่านระบบ ZOOM

22 - 25
 เมษายน 2567

08.30 - 16.00 น.

Onsite
 6,500 บาท

Online
 4,800 บาท

สามารถติดต่อสอบถามได้ทีมงานอบรม

E-mail: waiwongrob@gmail.com; wanisara.kaf@mahidol.ac.th

โทรศัพท์: 02-4410201 ต่อ 301 หรือ มือถือ 0819648282

http://mls-ipsr.mahidol.ac.th/training/pages/user/index.php

หลักฐานการจัดกิจกรรมหลังการเข้าร่วมประชุมวิชาการ

กิจกรรม/โครงการ : นำองค์ความรู้ที่ได้จากการประชุมวิชาการมาจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ภายในสาขาวิชาวิทยาการจัดการ

หัวข้อการนำเสนอ : ประสบการณ์และความรู้ที่ได้จากการเข้าร่วมอบรมหลักสูตรระยะสั้น

เรื่อง “การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ”

กลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรม : อาจารย์ในหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ สาขาวิชาวิทยาการจัดการ จำนวน ๑๔ คน

วิธีการนำเสนอ : นำเสนอด้วยปากเปล่าและร่วมแลกเปลี่ยนความรู้ต่างๆ ในวาระอื่นๆ ของการจัดประชุม

คณาจารย์ประจำเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๗ ณ ห้องประชุม วจ.๒ สาขาวิชาวิทยาการจัดการ

วันที่ดำเนินการ : วันที่ ๑๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๗ เวลา ๑๑.๐๐ น. - ๑๒.๐๐ น.

